

SLAVII PE TERITORIUL R.P.R. ÎN SECOLELE VI—IX ÎN LUMINA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE*

Una din problemele importante privind mileniul I e.n. este aceea de a cunoaște cultura materială a triburilor slave, aflate în diferite perioade pe teritoriul țării noastre și de a vedea care a fost rolul acestora în procesul de etnogeneză a poporului român.

Prin cercetările arheologice, organizate mai ales în ultimul timp, au fost descoperite o serie de necropole și așezări, care ne dovedesc prezența slavilor pe teritoriul țării noastre. În secolele VI—VII avem documentate complexe arheologice aparținând slavilor timpurii, iar în secolele VIII—IX se constată prezența diferitelor triburi slave: de răsărit, de apus și în cele din urmă de sud.

Slavilor timpurii le aparține necropola plană de incinerare (rămășițele defuncțiilor, în urma arderii, fiind depuse în gropi simple sau în urne funerare) descoperită la Sărata Monteoru¹, precum și cele două morminte de incinerare de la Balta Verde². Datorită descoperirilor amintite s-a putut preciza că triburile slave timpurii (din secolele VI—VII) au venit pe teritoriul țării noastre cu ritul incinerăției; la Sărata-Monteoru precizându-se chiar mai multe variante ale acestui rit³. Cultura lor materială se caracterizează prin ceramică de factură grosolană lucrată cu mâna, înrudită ca formă cu tipul Praga din Cehoslovacia, dar deosebită în ceea ce privește tehnica de lucru, fapt care nu ne permite să vorbim la Monteoru de tipul Praga propriu-zis. Alături de vasele modelate cu mâna se întâlnesc și oale lucrate pe roata primitivă (ornamentate cu linii orizontale și în val), care s-au dezvoltat din formele mai vechi lucrate cu mâna.

* Comunicare prezentată în cadrul lucrărilor Seminarului mixt româno-sovietic din 26—30 decembrie 1958.

¹ Ion Nestor, La nécropole slave d'époque ancienne de Sărata-Monteoru, în *Dacia*, N.S., I, p. 289—295.

² D. și I. Berciu, Antichități medievale în Oltenia, în *BCMI*, XXX, 1937, p. 76, fig. 4 și p. 79—83; D. Berciu, Arheologia preistorică a Olteniei, Craiova, 1939, p. 235—238; D. Berciu și Eugen Comșa, Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949—1950), în *Materiale*, II, 1956, p. 403—405.

³ I. Nestor, *op. cit.*, p. 290.

În afară de ceramică mormintele conțin fibule „digitate” cu cinci butoni, mărgelile și diferite alte podoabe, catarama de centură, iar dintre obiectele de uz casnic se constată prezența cuțitelor și a amnarelor. S-a remarcat lipsa aproape totală a armelor¹.

Dacă ritul funerar caracteristic slavilor timpurii ne este cunoscut, în privința așezărilor acestora datele de care dispunem sînt cu totul incomplete. Pînă acum cunoaștem bordeiu cu cuptor de piatră, descoperit la Șipot-Suceava, din care au fost scoase la iveală fragmente ceramice, lucrate cu mîna, provenind din oale cu umerii puternic bolțiți, cu buza scundă, aproape verticală². Cu altă ocazie pe baza ceramicii am datat acest bordei în secolele VI—VII³. Ca formă, vasele din bordeiu de la Șipot-Suceava se aseamănă cu tipul Jitomir din U.R.S.S.⁴. Fiind deocamdată însă singura descoperire de acest fel, numai prin noi cercetări se va putea preciza în ce raport se află descoperirile din Moldova cu cele de tip Jitomir.

După părerea noastră tot din secolele VI—VII sînt și unele așezări de pe actualul teritoriu al orașului București (Dealul Mihai Vodă, Curtea Veche, Fundeni, Dămăroaia)⁵. Vasele lucrate cu mîna, descoperite în punctele menționate (reprezentate prin oale piriforme cu buza puțin răsfrîntă în exterior și prin tigăi de lut) au analogii apropiate în ceramica slavă datată în secolele VI—VII din Cehoslovacia⁶ și sudul Poloniei⁷. Ceramica lucrată la roată, despre care descoperitorii susțin că ar coexista cu ceramica lucrată cu mîna, ar putea eventual să aparțină populației locale cu care diferitele triburi slave au venit în contact.

È posibil ca fibulele „digitate”, descoperite în diferite localități din *Oltenia* (Plenița, Vela, Lazu, Orlea, Coșovenii de Jos)⁸, *Muntenia* (Lacul Tei, Dămăroaia)⁹, *Moldova* (Iași — Crucea lui Ferencz)¹⁰ și în

¹ I. Nestor *op. cit.*, p. 292.

² B. Mitrea, B. Cîmpina, Gh. Diaconu și colectivul, *Șantierul arheologic Suceava-Cetatea Neamțului*, în *SCIV*, V, 1—2, 1954, p. 299—300, fig. 33.

³ M. Chișvasi-Comșa, *Unele concluzii pe baza ceramicii din secolele VI—XII*, în *SCIV*, VIII, 1—4, 1957, p. 268 nota 9.

⁴ Avem în vedere aici descoperirile lui Iurie Kuharenko de la Hotomel reg. Jitomir (inedite încă).

⁵ Petre Diaconu, *Observații asupra ceramicii din secolele XII—XIII de pe teritoriul orașului București*, în *SCIV*, IX, 2, p. 451—458. Noi nu sîntem de acord cu datarea atît de tîrzie a acestor complexe. Pe baza analogiei ceramicii lucrată cu mîna cu ceramica slavă înclinăm a data aceste complexe mai degrabă în secolele VI—VII. Dinu V. Rosetti, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest*, în *Germania* 18, fasc. 3, 1934, p. 210—211.

⁶ B. Novotny, *Vyzkum v Podvině a okolí, Prehled Vyzkumu Brno 1957, 1958*, p. 80—82 publică astfel de vase de la Podlvin, „Glizova Zahrada” vezi fig. p. 83.

⁷ Vase lucrate cu mîna din pastă nisipoasă foarte aproplată ca formă de cele de pe Dealul Mihai Vodă-București, au fost descoperite de către Elisabeta Dombrowska la Igołomia în apropiere de Cracovia (R. P. Polonă). Ceramica lucrată cu mîna de la Igołomia se asociază cu vase de aceeași formă însă lucrate la roată (de mîna) și decorate pe umăr cu o bandă de linii în val.

⁸ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 231—233.

⁹ Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, p. 207, fig. 1.

¹⁰ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Cercetări arheologice în orașul Iași și împrejurimi*, în *SCS*Iași, VII, 2, 1956, p. 7. și p. 8, fig. 3.

Transilvania (Sarmizegetusa, Vețel, Războieni etc.)¹ să provină din complexe slave, dar avînd de-a face cu descoperiri izolate nu ne putem pronunța cu siguranță asupra atribuirii lor etnice.

Slavii timpurii, menționați de izvoarele scrise sub numele de anți și sclavini, au ocupat, după părerea noastră, numai o parte a teritoriului țării noastre. Îndeletnicindu-se în principal cu agricultura, ei s-au așezat în primul rînd în cîmpie și în văile mai accesibile. Se poate presupune, avînd oarecare certitudine, că anții și sclavinii ocupau cîmpia romînă, cîmpia Olteniei și o parte din Moldova. Din aceste regiuni ei au făcut numeroase incursiuni la sud de Dunăre, periclitînd necontenit granițele imperiului bizantin.

În Transilvania, în secolele VI—VII sînt cunoscute așezările și necropolele gepide de tip Band—Morești. Prin urmare, dacă în regiunile extracarpătice anții și sclavinii sînt documentați încă din secolul VI, în centrul Transilvaniei, triburile slave au putut pătrunde numai pe la mijlocul secolului VII, după dispariția culturii gepide.

Ajunși pe teritoriul țării noastre slavii au venit în contact cu populația locală aflată aici. Acestei populații îi atribuie prof. I. Nestor unele vase lucrate pe roată cu învîrtiri reperi, descoperite în necropola slavă de la Sărata-Monteoru², după cum — tot de populația locală s-ar putea lega eventual și ceramica lucrată pe roată perfecționată din complexe de la București — de care am amintit mai sus³. Totuși trebuie să arătăm că cercetările noastre încă sînt abea la începutul lor iar datele pe care le avem sînt prea puține și insuficient verificate pentru a se putea vorbi pe baza lor în ce fel s-a petrecut contactul dintre slavi și populația locală.

Pătrunderea slavilor pe teritoriul țării noastre nu se încheie în secolele VI—VII. Astfel, la sfîrșitul secolului VII și mai ales în secolele VIII—IX, pe o parte din teritoriul Moldovei și în cîteva puncte pe valea Dunării, în Muntenia (Greaca, Prundu și Mănăstirea) este documentată cultura Hlincea I—Luka-Raikovețkaia⁴. După părerea noastră această

¹ K. Horedt, *Ținutul Hunedorean în secolele IV—XII*, în *Contribuții la cunoașterea regiunii Hunedoara*, Deva, 1956, p. 106—108; idem, *Șantierul arheologic Morești*, în *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 675 și fig. 15/5, p. 672, fig. 15/5.

² I. Nestor, *Problema slavilor în R.P.R. după documentele arheologice*, comunicare ținută la Seminarul romîno-sovietic la 26 dec. 1958, p. 9.

³ Dacă în privința ceramicii lucrată la roată, avînd pereții mai groși, nu avem nici o îndolală că ea poate coexista cu ceramica lucrată cu mîna, în privința ceramicii lucrată la roată cu pereții subțiri, credem că sînt necesare încă noi confirmări, poate în condiții de găsire mai clare.

⁴ Pentru datarea și aria de răspîndire a acestor complexe de la noi și din U.R.S.S. cf. I. I. Liarușchin, *Место Роменско-Боршеских памятников среди славянских древностей*, în *Вестник Ленинградского университета*, nr. 20, p. 45—60; Maria Chișvasi-Comșa, *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. și pătrunderea elementului romanic în Moldova pe baza datelor arheologice*, în *SCIV*, IX, 1, 1958, p. 73—89; M. Petrescu-Dîmbovița, *Slawische Siedlungen im Moldaugebiet Rumäniens*, în *Slovenská Arheologia*, VI, 1, 1958, p. 209—222.

La început, cînd au fost descoperite primele materiale din secolele VIII—IX la apus de Nipru s-a crezut că există o cultură unitară, care cuprinde ambele maluri ale Niprului. De aceea aceste materiale, pînă aproximativ în anul 1954, erau numite în literatura de specialitate de tip *Romen-Borșevo*. În ultimul timp, o dată cu înmulțirea cercetărilor s-a constatat că între complexe slave (care preced statul Kievian) din stînga Niprului (complexele *Romen-Borșevo* propriu-zise) și cele din dreapta Niprului există o serie de deosebiri mai ales în ceea ce privește

cultură își are originea în regiunea dintre Nipru și Carpații Păduroși, unde sînt cunoscute așezările de tip Luka-Raikovețkaia. Triburile slave răsăritene, purtătoare a acestei culturi, în sec. VII, s-au deplasat către sud în Moldova, iar o parte a lor, coborînd foarte probabil prin valea Prutului, a ajuns chiar pînă în NE Bulgariei, unde astfel de complexe sînt documentate la Popina lîngă Silistra¹ (pl. I/22—28).

Cultura Luka - Raikovețkaia — Hlincea² I este caracterizată prin locuințe parțial adîncite în pămînt, cu cuptoare de lut cruțat sau din piatră și prin ceramică: oale, tigăi și castroane semisferoidale, de factură grosolană, lucrate cu mîna sau pe roata primitivă. Marginea oalelor sau a tigăilor, lucrate cu mîna, este adesea ornamentată cu adîncituri făcute cu degetul, unghia sau cu ajutorul unui bețișor. Oalele lucrate pe roata primitivă au un aspect destul de grosolan, dar pereții sînt decorați cu benzi de linii orizontale și în val² (pl. I/1—12).

După părerea prof. I. Nestor complexe de tip Hlincea I nu au nici o legătură cu cele de tip Luka - Raikovețkaia din U.R.S.S., ci ele s-ar fi dezvoltat pe baze locale din complexe de tipul celui de la Sărata-Monteoru. Pentru a susține această teză prof. I. Nestor arată că în necropola slavă de la Sărata - Monteoru s-au găsit unele vase modelate cu mîna, care au pe muchia buzei adîncituri și că vasele lucrate pe roata primitivă din această necropolă ar putea fi puse în legătură cu olăria de același fel din complexe Hlincea I³. Prof. I. Nestor nu a prezentat însă o analiză minuțioasă a tehnicii de lucru și a formelor ceramice pentru a ne convinge că ceramica din complexe Hlincea I își găsește prototipuri la Sărata - Monteoru.

Pînă în prezent în Moldova nu se cunosc necropolele culturii Hlincea I (documentată numai prin așezări). De asemenea nu se știe care a fost tipul de așezare aparținînd necropolei de la Sărata - Monteoru. Trebuie să avem în vedere și faptul că pînă acum nu a fost descoperită nici o necropolă de tip Monteoru în Moldova. Astfel lipsesc verigile principale

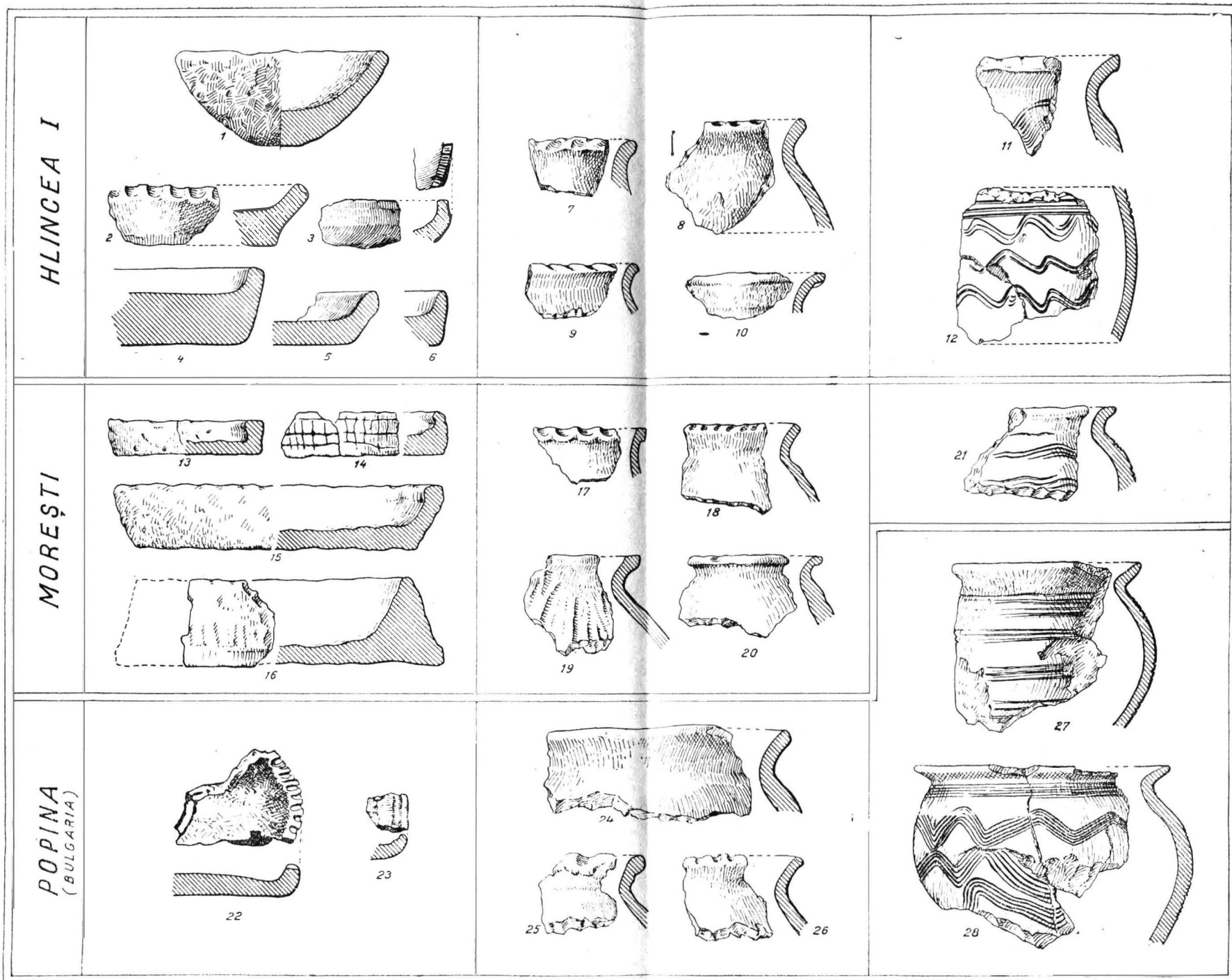
formele și decorul ceramicii. Astfel, una din formele caracteristice complexelor de la răsărit de Nipru este borcanul cu partea inferioară tronconică, cu umerii puternic boltiți și cu gîtul înalt cilindric. Această formă nu a fost întîlnită pînă acum la apus de Nipru. De asemenea vasele de la răsărit de Nipru poartă adesea decor de linii oblice, în zig-zag, în formă de frunze de brad sau de cruci răsturnate, imprimat pe pasta moale în regiunea umărului cu ajutorul unui bețișor înfășurat cu șnur. Acest sistem de ornamentare a ceramicii este necunoscut la apus de Nipru. În funcție de caracteristicile arătate mai sus cultura Romen-Borșevo a fost limitată pe un anumit spațiu exclusiv la Răsărit de Nipru (cf. L.L. Mongait, *Археология в СССР*, Moscova, 1955, p. 319, iar pentru complexe Inrudite dar nu identice de la apus de Nipru s-a adoptat denumirea de Luka Raikovețkaia după prima așezare unde au fost descoperite astfel de materiale.

Astfel numirea de „cultură Romen-Borșevo”, folosită de unii dintre cercetătorii noștri, atunci cînd se referă la complexe Hlincea I de la noi este cu totul improprie, deoarece aceste complexe se leagă direct de cele de la apus de Nipru de tip Luka Raikovețkaia și nu de teritoriul culturii Romen-Borșevo propriu-zise de la răsărit de Nipru.

¹ J. Vijarova, *Раннеславянская керамика из села Попина*, în *КС*, 63, p. 142—149; idem, *О происхождении болгарских пахотных орудий*, Moscova, 1956, p. 36—37 și p. 39, fig. 17.

² M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, *passim*.

³ I. Nestor, *Problema slavilor în R.P.R.*, p. 13 și urm. În părerea pe care o susține prof. I. Nestor este inconsecvent, deoarece deși neagă existența slavilor răsăriteni, complexe Hlincea I le numește (de altfel impropriu) „de tip Romen-Borșevo”.

Pl. I. — Ceramică lucrată cu mîna și pe roată primitivă din complexele : 1, Spinoasa ; 2—12, Hlincea ; 13—21, Morești ; 22—28, Popina (Scara 1 :3).

pentru a putea dovedi continuitatea tipului de locuință și mai ales *continuitatea ritului funerar*, între complexul de la Monteoru și Hlincea I, factori esențiali care nu pot fi neglijați atunci când vrem să dovedim continuitatea aceleiași populații pe un teritoriu anumit. După părerea noastră, ipoteza dezvoltării exclusiv locale a culturii Hlincea I, formulată de prof. I. Nestor deocamdată nu poate fi sprijinită de documentele arheologice.

Atunci când vorbim de trăsăturile comune dintre complexele de tip Luka-Raikovețkaia și cele de tip Hlincea I avem în vedere:

— identitatea tipului de așezare (grădiști și seliști; în cadrul seliștilor locuințele fiind dispuse „în cuiburi” adică, câte două - trei la un loc);

— identitatea tipului de locuință (bordeie cu cuptoare de piatră sau lut cruțat);

— ceramica prezentînd trăsături comune în ceea ce privește tehnica de lucru, amestecul materiei degresante din pastă, formele caracteristice (oale, tigăi și castroane semisferoidale), precum și motivele ornamentale (adîncituri și creștături pe muchia buzei la unele vase modelate cu mîna și decorul de linii orizontale și în val pe oalele lucrate pe roata primitivă)¹.

Ritul de înmormîntare a acestor complexe deocamdată nu ne este cunoscut.

Desigur, așa cum ne-am exprimat și cu altă ocazie, cultura Luka-Raikovețkaia — Hlincea I fiind răspîndită pe un spațiu foarte întins, a avut fără îndoială o serie de variante regionale, pe care încă nu le putem deosebi, dar care se vor contura din ce în ce mai clar, o dată cu înmulțirea cercetărilor atît la noi cît și în țările vecine².

Aproximativ în același timp cu expansiunea către sud a unei părți a triburilor slave răsăritene din dreapta Niprului are loc și o expansiune către vest. O altă ramură a lor a trecut Munții Carpați și s-a așezat în bazinul Tisei superioare și a afluenților săi, cultura lor materială fiind documentată prin descoperirile de la Ujgorod (cartierele Radvanka și Galagova), Ardov, Cervenevo (așezare și cimitir tumular cu morminte de incinerare) și Galoci din regiunea subcarpatică a U.R.S.S.,³ precum și prin descoperirile de la Somotor în apropiere de Košice din R. Cehoslovacă⁴. Aceste triburi își păstrează caracterele lor esențiale de tip Luka-Raikovețkaia, dar venite în noul teritoriu, cultura lor materială suferă

¹ I. I. Liapuşkin, *op. cit.*, *passim*; V. K. Gonciarov, *Райковецкое Городище*, Kiev, 1950, p. 10—13; idem, *Работы волынской экспедиции 1948*, *Археологичні Пам'ятки УССР*, III, Kiev, 1952, p. 169—181.

Prin bunăvoința lui V. K. Gonciarov am putut studia și materialul inedit din săpăturile d-sale de la Luka-Raikovețkaia și celelalte așezări slave timpurii din preajma satului Raikl.

² Maria Chișvasi-Comșa, *Slavii de răsărit*, p. 76.

³ K. V. Berniakovici, *Исследования древнеславянского поселения VII—IX вв. в г. Ужгороде*, în *КС.*, Kiev, 1954, 3, p. 39—48; idem, *Древнеславянские памятники закарпатской области СССР*, în „*Slovenska Arheologija*”, V, 2, p. 435—445.

Cercetătorul sovietic atribuie complexele din bazinul Tisei superioare unor triburi slave răsăritene, care au întreținut legături atît cu regiunile de la est de Carpați cît și cu diferitele populații din interiorul arcului carpatic (cf. *Древнеславянские памятники...*, p. 445).

⁴ J. Pasztor, *Staroslovanské Zetnice v Somotore*, în *AR*, IX, 6, 1957, p. 827—832 și 841—843.

și influența diferitelor populații din interiorul arcului carpatic. Din regiunea Tisei superioare, o parte a acestor triburi împreună cu avarii, ajunge chiar pînă în centrul Transilvaniei, cultura lor materială fiind documentată la Morești, Moldovenești și Cipău — Sf. Gheorghe.

La Morești, în săpăturile din 1952, au fost găsite o serie de fragmente ceramice, lucrate cu mîna, unele din ele fiind decorate cu adîncituri pe buze (pl. I/16—20). Un alt fragment ornamentat cu benzi de linii orizontale, executate stingaci, este modelat pe roata primitivă ¹ (pl. I/21). Tot la Morești, în săpăturile executate în anul 1954 au fost scoase la iveală mai multe fragmente de tigăi de lut ² (pl. I/13—16). În Muzeul arheologic din Cluj se păstrează două fragmente de vase lucrate cu mîna, unul provenind dintr-o tigaie, iar celălalt dintr-o oală cu creștături pe buză, ambele fiind descoperite la Moldovenești ³. Fragmentele ceramice de la Morești și Moldovenești au unele trăsături comune cu ceramica de tip Hlincea I în ceea ce privește formele și decorul de alveole sau creștături pe muchia buzei oalelor, dar în același timp, ele se deosebesc printr-o pastă mai compactă.

La Cipău — Sf. Gheorghe, în anul 1954, în jurul unei „vetre” a fost descoperită împreună ceramică lucrată la roată și ceramică modelată cu mîna ⁴. Am arătat că ceramica lucrată la roată din acest complex se deosebește de cea de la Hlincea I din Moldova, ea avînd afinități cu vasele din complexele avare de pe valea Dunării mijlocii. În plus putem adăuga că și formele vaselor lucrate cu mîna se deosebesc într-o oarecare măsură de cele de la Hlincea I și că aici nu au apărut tigăile de lut ca la Morești și Moldovenești. Suprafața săpată însă fiind redusă, lipsa tigăilor s-ar putea datora și întîmplării.

Din nefericire nu cunoaștem nici tipurile de locuințe și nici ritul funerar al acestui aspect cultural. Pe baza ceramicii însă se poate afirma că în aceste complexe din centrul Transilvaniei se îmbină elemente de cultură slavă răsăriteană și elemente de cultură avară din cîmpia Panoanică, alcătuiind un aspect deosebit al culturii Luka-Raikovetkaia — Hlincea I propriu-zise. În funcție de aceste date considerăm că ele aparțin etnic unei populații slavo-avare, urmînd ca prin cercetările viitoare să se vadă care a fost contribuția fiecărui grup etnic la formarea acestui aspect cultural.

Fără îndoială tot dintr-un complex slavo-avar făcea parte și mormîntul descoperit întîmplător lîngă Tg. Secuiesc datat de noi în a doua jumătate a secolului VII. Inventarul mormîntului este format din patru vase (unul înrudit ca formă cu tipul Praga, iar celelalte trei avînd analogii în complexele avare din Ungaria), o zăbală și o sabie (azi pierdută) ⁵.

¹ K. Horedt și colectivul, șantierul, *Așezări slave în regiunile Mureș și Cluj*, în *SCIV*, III, 1952, p. 337, fig. 17/1—5.

² Idem, *Șantierul arheologic Morești*, în *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 646, fig. 3/1—5.

³ Aceste materiale le-am putut studia prin bunăvoința lui K. Horedt.

⁴ K. Horedt și colectivul, *Șantierul arheologic Morești*, în *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 662 și 646, fig. 3/6—16.

⁵ K. Horedt, *Ceramica slavă din Transilvania*, în *SCIV*, II, 2, p. 204—205 și pl. VIII. Prezența vasului înrudit ca formă cu tipul Praga se explică prin legăturile pe care le-au avut avarii cu populația slavă. Prezența vaselor de tip Praga este cunoscută și în necropola slavo-avară de la Devinská Nová Veš precum și în alte complexe asemănătoare.

Fiind vorba de o descoperire întâmplătoare nu avem date concludente pentru a lega fără nici o rezervă acest complex de cele din centrul Transilvaniei, dar în același timp nu posedăm suficiente date pentru a ne putea pronunța că el ar face parte dintr-un aspect cultural deosebit. Considerăm că descoperirea unor noi documente arheologice pe cursul superior al Oltului ar putea să ne dea unele rezultate prin care să se poată stabili dacă în complexele de la Morești-Moldovenеști, Cipău și în cel de la Tg. Secuiesc este vorba de aceeași populație sau de grupuri etnice deosebite.

În Transilvania, în afară de complexele slavo-avare, datate la sfârșitul secolului VII și mai ales în secolul VIII de la Morești, Moldovenеști etc. se cunosc și alte complexe, reprezentate prin necropole de inhumație (Gimbaș, Teiuș, Aiud etc.) datate în secolele VII—VIII și atribuite avarilor¹. Rămîne ca o problemă de studiat însă, care a fost contribuția elementului slav în aceste complexe. Ca exemplu amintim inventarul mormîntului nr. 3 din necropola avară de la Gimbaș care constă dintr-o fibulă „digitată” cu șapte butoni și mai multe inele de tîmplă cu pandantive în formă de stea, podoabe caracteristice ale femeilor slave. De asemenea, studierea minuțioasă și atentă a resturilor antropologice ne-ar putea oferi noi date care să le întreprindă pe cele arheologice. Îmbinînd toate aceste rezultate am putea surprinde o eventuală coexistență a avarilor cu slavii de apus.

Pe lângă necropolele de inhumație avare se cunosc și necropole de incinerare slave, la Someșeni și Nușfalău. Necropola tumulară de la Someșeni a fost descoperită în anul 1956 de către prof. M. Macrea. Tumuliile conțin construcții de lemn în interiorul cărora au fost depuse mai multe urne funerare (lucrate pe roata de mînă cu învîrtiri repezi și decorate cu linii orizontale și în val) — găleți de lemn, oase de animale etc. Pe baza obiectelor de metal, cimitirul a fost datat de descoperitor în jurul anului 800 e.n.²

După cum se știe la Nușfalău primele săpături au început încă în al optulea deceniu al secolului trecut. În anul 1878, I. Mattyasovsky a săpat un tumul, în care, sub o lespede de piatră, într-un pămînt cenușos, au fost găsite fragmente aproximativ a trei-patru oale, oase omenești arse, fragmente de străchini (?), rămășițe a unor găleți, o piesă de bronz cu decor vegetal stilizat și monede (?).³ În anul următor, K. Torma a săpat încă un tumul în care au fost găsite fragmente din șase vase, oase omenești calcinate, cenușă și cărbune. Unul din vase conținea un cuțit de fier. Aproximativ în centrul tumulului erau așezate oase de cal, în jurul cărora se aflau cîteva cercuri de la găleți de lemn, trei cuțite, o scăriță, două seceri și alte obiecte de fier⁴. Cu un an mai tîrziu J. Hampel, Fl. Romer și alții

¹ K. Horedt, *Avarii în Transilvania*, în *SCIV*, 3—4, 1956, p. 393—406.

² M. Macrea, *Necropola slavă de la Someșeni și însemnătatea ei istorică*, comunicare ținută la sesiunea științifică a Academiei R.P.R. la 27 septembrie 1957.

³ Datele în legătură cu aceste săpături le-am aflat din Repertoriul arheologic al R.P.R. art. Nușfalău (inedit) pe care l-am putut consulta prin bunăvoința lui K. Horedt.

⁴ Torma Károly, *A limes dacicus felső része*, Budapesta, 1880, p. 110—111.

au cercetat încă cinci tumuli. Unul din tumulii săpați care era de altfel și mai mare, avea în interior o construcție de lemn patrulateră în care s-au găsit oase calcinate, cenușă, cărbuni și fragmente ceramice aparținând aproximativ la 20—22 de vase. Între obiectele de metal găsite cu ocazia acestor săpături merită a fi amintite în chip deosebit o cataramă de bronz și o piesă de bronz turnată, cu grifon stilizat, de tip Keszthely, dintr-o garnitură de centură¹. Datele acestor săpături mai vechi fiind însă incomplete,

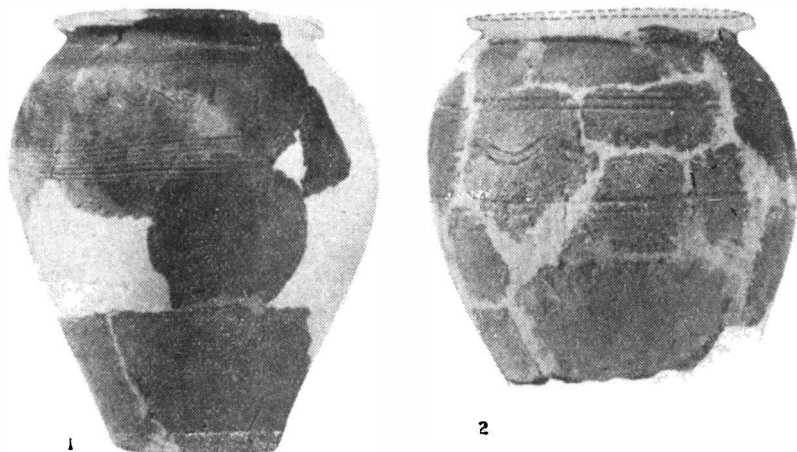

Fig. 1. — Nușfalău. Vase lucrate pe roata de mână cu învîrtiri repezi, din necropola de incinerare din sec. VIII.

în anul 1958 am executat acolo noi sondaje. Cu această ocazie am stabilit că tumulii de la Nușfalău conțin construcții de lemn fără urne. Oasele calcinate împreună cu alte obiecte : cuțite, podoabe și cu fragmente de vase sparte ritual în timpul ceremoniei înmormîntării zac pe podea în interiorul construcției de lemn. S-au obținut de asemenea interesante date în legătură cu sistemul de ridicare a tumulului. Vasele de la Nușfalău sînt lucrate la roata de mână cu învîrtiri repezi dintr-o pastă nisipoasă și ornamentate cu linii orizontale și în val. Toate au forma de borcane cu fundul îngust, umerii puternic boltiți și cu buza răsfrîntă în exterior (fig. 1).

După obiectele de metal de tip Keszthely, piese cu grifoni stilizați sau cu decor vegetal, precum și a aplicii de centură executată prin presare (descoperită de noi în 1958), datăm necropola tumulară de la Nușfalău în secolul VIII și eventual la începutul secolului IX.

¹ J. Hampel, *Asatások Szilágynagyfaluban*, în *AE*, I, 1881, p. 156—161; idem, *Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, 1905, vol. II, p. 124 — 127 și vol. III, pl. 101—102.

În trecut necropola de la Nușfalău a fost greșit datată și atribuită greșit sarmaților ¹. C. Diculescu pentru prima oară socotește necropola de la Nușfalău ca aparținând slavilor ². Deși părerea lui C. Diculescu nu a fost admisă în acel timp, în lumina noilor cercetări ea s-a dovedit a fi valabilă.

După obiceiul de înmormintare, cît și după inventarul funerar (obiecte de tip Keszthely, ceramică, vedre de lemn etc.) cele două cimitire, de la Nușfalău și Someșeni aparțin unor triburi slave apusene, care însă veniseră în contact și aveau legături cu avarii. Influența avară este dovedită prin prezența oaselor de cal în tumuli, obicei necunoscut în cimitirile slave timpurii, cu ceramica de tip Praga, dinainte de venirea avarilor. Faptul că în necropola de la Someșeni rămășițele defunctului sînt depuse în urne funerare, pe cînd la Nușfalău nu avem urne, ne face să tragem concluzia că în cele două necropole avem de-a face cu triburi slave de apus deosebite. E posibil că prezența acestor triburi în Crișana și Transilvania să se explice prin căderea imperiului avar în anul 800 tocmai data în jurul căreia sînt încadrate cronologic cele două necropole.

Unor slavi apuseni trebuie atribuită, după părerea noastră, necropola de inhumatie de tip Stare Mesto de la Ciumbud, descoperită de Alexandru Ferenczi. Noi presupunem că această necropolă trebuie eventual pusă în legătură cu prezența în Transilvania a unor slavi moravi, care și-au găsit aici loc de refugiu în urma luptelor cu ungurii, sub loviturile cărora cade și statul morav la anul 906.

Tot dintr-un mormint de inhumatie de tip morav provine foarte probabil, perechea de pinteni de tip carolingian de la Tărtăria ³. Nu ar fi exclus ca noi cercetări să scoată la iveală și aici o necropolă de tipul celei de la Ciumbud.

În secolul IX, primul imperiu bulgar, sub Krum și Omurtag, își întinde stăpînirea și asupra teritoriului din nordul Dunării. Această expansiune, despre care pomenesc doar puține izvoare scrise (și acelea adesea destul de confuze) ⁴, poate fi documentată și prin descoperirile arheologice. Amintim între acestea mormintele de inhumatie din sec. IX—X de la Sebeș și Blandiana, tezaurul de la Sinnicolău Mare (Nagyszentmiklós), ulcioarele cu semne (care au la origine rune protobulgare) de la Celei și Bucov, prezența ceramicii de tip Saltovo și a altor elemente sud-dunărene, pătrunse în acel timp în nordul Dunării. Avînd în vedere răspîndirea geografică a descoperirilor de mai sus putem afirma că în componența primului stat bulgar intra Oltenia, Muntenia, o parte din Moldova, Banatul și Transil-

¹ Torma K., *op. cit.*, p. 111—112, Pulszky F., *Magyarország Archaeológiája*, Budapesta, 1897, vol. II, p. 78; J. Hampel, *Alterthümer...*, vol. II, p. 124—127; Gárdonyi, *A Magyarországi halmok Kérdéséhez*, în *AÉ*, XXXIV, 1914, p. 395.

² C. Diculescu, *Die Gepieden*, Halle - Leipzig, 1922, p. 262.

³ K. Horedt, *Voievodatul de la Bălgrad-Alba Iulia*, în *SCIV*, V, 3—4, 1954, p. 496—497. Foarte probabil tot unor slavi apuseni, veniți dinspre Boemia, aparțin și complexele din care provin ploștile de lut din secolul IX descoperite în Transilvania de sud; cf. K. Horedt, *Ceramica slavă din Transilvania*, p. 205, pl. XI/7—8, și vasul bitronconic pl. XI/1.

⁴ De problema expansiunii primului imperiu bulgar în nordul Dunării pe baza izvoarelor scrise s-a ocupat în ultimul timp P.P. Panaitescu; cf. A. Grecu, *Bulgaria în nordul Dunării în veacurile IX—X*, în *Studii și cercetări de istorie medie*, I, 1950, p. 223—236.

vania de sud. Prin cercetările viitoare rămîne să se vadă dacă nu cumva în componența acestui stat intra și nordul Transilvaniei ¹.

În cadrul primului imperiu bulgar în secolele IX—X nu se poate vorbi de o populație unitară din punct de vedere etnic. Protobulgarii formau mai mult clasa dominantă, pe cînd marea majoritate a populației imperiului era reprezentată de slavi de sud și populație romanică. Aceste trei grupuri etnice, trăind în strînsă legătură, s-au influențat reciproc și au împrumutat unele de la altele elemente ale culturii materiale (ceramică, motive ornamentale etc.). De aceea cultura materială a secolelor IX—X prezintă caractere amestecate fapt care îngreunează adesea atribuirea ei etnică. Totuși examinînd cu atenție elementele esențiale ale culturii materiale (ritul de înmormîntare, tipul de locuință și altele) se pot stabili unele caracteristici ale unui grup etnic sau altuia și influențele reciproce care s-au petrecut între diferitele grupuri etnice, venite în contact. În acest sens cităm descoperirile de la Blandiana și Sebeș, unde inventarul ceramic este format nu numai din vase de tip Saltovo, ci și din vase specifice slavilor meridionali, precum și din forme hibride rezultate din cele două grupe. Observația ne dovedește că protobulgarii atunci cînd au pătruns în Transilvania și în eneral la nord de Dunăre trăiau în simbioză cu populația slavă din Peninsula Balcenică și ca urmare a acestui fapt cultura lor materială începuse să se slavizeze ². La Blandiana avînd de-a face cu o descoperire întîmplătoare alături de mormintele de inhumatie protobulgare au putut exista și morminte de incineratie aparținînd populației slave, care a ajuns aici împreună cu protobulgarii.

E foarte posibil că în timpul expansiunii primului imperiu bulgar în nordul Dunării împreună cu populația slavo-bulgară să fi pătruns din sud și un număr deșful de mare de populație romanică, întărînd elementul romanic local.

O altă necropolă birituală (cu morminte de incineratie și de inhumatie) slavo-bulgară a fost săpată de Vlad Zirra la Histria, ³ foarte asemănătoare în ceea ce privește inventarul cu cea de la Blandiana. Necropolele bulgaro-slave de la Blandiana, Sebeș și Histria se leagă de cele din Bulgaria de la Novi Pazar, Pliska și Bukjovici ⁴.

¹ K. Horedt, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens*, București, 1958, cap. Zeligrad - Blandiana, *Beiträge zur Geschichte Siebenbürgens im 9.—10. Jahrhundert*, p. 112—137; M. Chișvasi - Comșa, *Cteva date arheologice în legătură cu stăpînirea bulgară în nordul Dunării în secolele IX—X. Volumul omagial C. Dăncoviciu* (sub tipar).

² M. Chișvasi-Comșa, *Unele concluzii istorice pe baza ceramicii din secolele VI—XII*, în SCIV, VIII, 1—4, p. 274—276.

³ Vlad Zirra, *Cimitirul feudal timpuriu de la capul Viilor*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 69—76; idem, *Raport preliminar asupra săpăturilor în necropola din epoca feudală timpurie de la Histria*, citat la sesiunea Academiei R.P.R., decembrie 1956.

⁴ S. R. Stancev, *Новый памятник ранней болгарской культуры*, în SA, XXVII, 1957, p. 107—132; idem, *Керамика от Голямата Могила*, în *Разкопки и Проучивания III*, Sofia, 1948, p. 227—234. S. Georgieva, *Разкопки на Могили № XXXIII и XXXII в Плиска*, în *Izvestia - Institut*, XX, 1955, p. 11—42; Krsto Mlatev, *La céramique slave en Bulgarie et son importance pour l'archéologie slave des Balkans*, Sofia 1948, p. 53 fig. 42/1—2; Stantcho Stantscheff, *L'archéologie slave en Bulgarie de 1945—1948*, în *Slavia Antiqua*, II, 1949, p. 528.

Populația slavă din cadrul primului imperiu bulgar este reprezentată nu numai în necropole mixte slavo-bulgare, ci și prin necropole exclusiv de incinerare, cum sînt cele două necropole de la Satu-Nou ¹ săpate de Bucur Mitrea și necropola de la Castelu, reg. Constanța (săpată de N. Harțuchi), care își găsesc analogii în Bulgaria la Vîrbovka ². Menționăm totuși faptul că în cele două necropole de la Satu-Nou sînt o serie de vase care în ceea ce privește forma și decorul nu sînt specifice, se pare, regiunii Dunării de jos. Ele au analogii destul de apropiate însă la slavii apuseni. Întrucît datele de care dispunem sînt insuficiente, materialul nefiind publicat, nu putem da încă o explicație valabilă acestui fenomen, mărginindu-ne doar la constatarea lui.

Prezența populației slave meridionale-bulgare la nord de Dunăre este atestată și de o serie de toponime ca Dimbovița, Milcov, Tîrnava, Zlatna, Bălgrad, Țeligrad și altele ³.

Slavii de sud sînt aceia care ne-au influențat cel mai mult în limbă, obiceiuri, viața socială și culturală.

În privința culturii materiale a populației străromînești din nordul Dunării, care în secolele IX—X se afla sub stăpînire bulgară, prin săpăturile de la Bucov (r. Ploești), s-a putut stabili că ea folosea locuințele adîncite pe jumătate în pămînt cu vetre libere, spre deosebire de tipul de locuință slav cu cuptoare de piatră sau lut cruțat. În așezarea de la Bucov a apărut și o categorie de vase cu totul deosebite, de ceramica slavă (dezvoltată din vasele de tip Praga) și de ceramica de tip Saltovo, de origine protobulgară. Această nouă categorie ceramică s-a dezvoltat din olăria de bucătărie romană provincială din secolele IV—VI și constituie, după părerea noastră, ceramica specifică populației străromînești din secolele IX—X ⁴. Dar străromînii din așezarea de la Bucov nu folosesc numai propria lor ceramică, ci ei au împrumutat de la populația slavo-bulgară cu care au venit în contact, diferite forme de vase. Dacă ne este cunoscut tipul de locuință și alte elemente ale culturii materiale străromînești, pînă în prezent, cercetările fiind abea la început, nu a putut fi încă descoperit nici un cimitir despre care să se poată spune că aparține unei populații străromînești. Totuși în cimitirele descoperite există unele obiceiuri de a înmormînta pe cei morți pe care le socotim păstrate prin intermediul populației romanizate. Ca o influență a populației romanice (care conviețuia cu populația slavo-bulgară), considerăm mormintele de incinerare în cutii de cărămizi romane reutilizate din cimitirul de la Histria. Un asemenea fel de înmormîntare nu era obișnuit la slavi. În schimb, acest obicei era cunoscut la populația

¹ B. M[itrea], *Cimitirul de incinerare din comuna Satu-Nou*, în *Studii*, 1—2, 1949, p. 146—151. În 1956 a fost descoperit încă un cimitir de incinerare. În 1957 săpăturile au continuat în ambele cimitire. Informații de la B. Mitrea.

² V. Mikov, *Старите славяни на юг от Дунава*, în *Исторически Преглед*, 1947, an. III, 2, p. 155—160; Krsto Miatev, *La céramique slave en Bulgarie et son importance pour l'archéologie slave des Balkans*, Sofia, 1948, p. 51, fig. 41.

³ Informații în legătură cu toponimele slave meridionale am primit de la acad. E. Petrovici.

⁴ M. Chișvasi-Comșa, *Săpăturile de la Bucov, (r. și reg. în Ploești) în Materiale*, V, 1959, p. 495—500; idem, *Săpăturile de la Bucov, în Materiale*, VI, 1959 (sub tipar.)

din provinciile romane de la Dunărea de jos¹. Deși încă nu avem verigi de legătură între mormintele romane în cutii de cărămidă și cele din epoca feudală timpurie, totuși se poate presupune persistența acestui obicei până în epoca feudală timpurie. Nu este exclus de asemenea, ca obiceiul de a acoperi urnele cu un capac sau cu o lespede de piatră constatată în același cimitir să se fi păstrat tot prin intermediul populației locale, deoarece urnele slave timpurii nu au capac.

S-a putut remarca din cele expuse mai sus că între diferitele complexe slave de la noi există deosebiri în ceea ce privește modul de înmormântare (cimitire plane, cimitire tumulare), în obiceiurile funerare (înmormântările simple în gropi, înmormintări în urne, unele cu ofrande altele fără etc.), în inventarul și sistemul de construcție a locuințelor, în tehnica de lucru a ceramicii etc. Aceste deosebiri pot fi explicate pe de o parte prin apartenența complexelor unor triburi deosebite², venite la noi din diferite regiuni, pe de altă parte, prin contactul pe care slavii l-au avut cu alte populații, (romanitatea de la Dunăre, avarii, protobulgarii și alții) care au influențat cultura lor materială.

Diferitele complexe analizate ne oferă prețioase date nu numai în ceea ce privește apartenența lor etnică ci și asupra organizației sociale a slavilor. Astfel, cimitirul de la Sărata-Monteoru reflectă clar organizarea gentilică în faza ei de destrămare la slavii timpurii de pe teritoriul țării noastre. Mai târziu, în secolul VIII și la începutul secolului al IX-lea avem de-a face cu o societate semipatriarhală-semifeudală, când, cu cât înaintăm, în timp, cu atât societatea evoluează către diferențierea în clase antagoniste. Această diferențiere socială se reflectă clar în necropola tumulară de la Nușfalău. Aici, cu cât cel înmormintat ocupa un loc mai important în societate, cu atât i se ridică o movilă mai mare. Proporționale cu movila erau și construcția de lemn din interiorul acesteia și ofrandele. În sfârșit, în secolele IX—X, în timpul expansiunii primului imperiu bulgar la nord de Dunăre, avem de-a face cu un stat feudal timpuriu. Slavii de sud, care pătrund în acest timp în nordul Dunării, vin evident în cadrul statului bulgar. De relații feudale ne vorbesc și toponimele ca : Bălgrad, Ţeligrad și altele, care ne dovedesc că pe locurile respective avem de-a face cu așezări întărite de tip feudal timpuriu.

¹ D. Tudor, *Oltemia romană*, București, 1942, p. 122—125.

² Păreră prof. I. Nestor că nu există o diferențiere din punct de vedere cultural a triburilor slave înainte de sfârșitul sec. IX și deci înainte de această dată nu se poate vorbi, pe baza culturii materiale de slavi apuseni, slavi răsăriteni etc. (*I. Nestor, Problema slavilor în R.P.R.*... p. 13—14), nu poate fi susținută. În general este cunoscută cultura triburilor slave apusene, care au precedat statul morav și prin comparație se poate constata că în secolul VIII această cultură este cu totul deosebită de cultura triburilor slave răsăritene care au precedat statul de Kiev. În ceea ce privește teritoriul țării noastre este suficient să comparăm materialul din două complexe aproximativ contemporane, Hlincea I și Nușfalău, pentru ca să ne convingem de diferența care există în ceea ce privește compoziția pastei, tehnica de lucru etc. a ceramicii și despre legăturile pe care aceste complexe slave le au, Hlincea I către est, iar Nușfalău către vest. (cf. pl. I și fig. 1).

Deși insuficiente, totuși cercetările din ultimul timp au scos la iveală o serie de materiale, care aruncă o lumină asupra culturii materiale slave de la noi.

Paralel cu cultura slavă s-a dezvoltat și cultura populației locale, care a influențat cultura slavă dar și ea la rândul ei a fost influențată de aceasta. Cunoașterea mai amănunțită a raporturilor și influențelor reciproce între cele două populații ni se pare una din principalele probleme, ce stau în fața cercetărilor noastre viitoare.

MARIA COMȘA

СЛАВЯНЕ НА ТЕРРИТОРИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В VI—IX ВВ. В СВЕТЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Пребывание на территории РНР упоминаемых в письменных источниках VI—VII вв. ранних славян, именуемых антами и склавинами, археологически установлено вскрытием бескурганного могильника с трупосожжением в Сэрата-Монтеору (содержащего погребения в урнах и в ямах), а также двух погребений с трупосожжением в Балта-Верде. К этому можно было бы еще добавить раннеславянскую землянку в Шипоте - Сучава и несколько находок на территории Бухареста (Холм Михай Водэ, Куртя Веке, Фундени, Дамэроая).

В Закарпатье анты и склавины проникают еще в VI в., распространяясь главным образом по степи и по более доступным долинам. К этому времени относятся открытые в Трансильвании поселения и могильники типа Банд-Морешти. В Трансильванию славянские племена проникли не ранее середины VII в., после исчезновения гепидской культуры.

В конце VII в., и особенно в VIII—IX вв., ветвь восточнославянских племен — носительница культуры Лука Райковецкая — Глинча I, продвинулась на юг в Молдавию, а отсюда, по всей вероятности, по долине Прута; часть их доходит даже до северо-восточной Болгарии, их материальная культура обнаружена в Поине близ Силестрии.

Мнение проф. И. Нестора о местном развитии культуры Глинча I из комплекса типа Сэрата-Монтеору пока не подтверждается существующими археологическими материалами, так как культура Глинча I установлена лишь в поселениях, а поселение могильника в Сэрата-Монтеору не удалось открыть.

Примерно одновременно с экспансией части восточнославянских племен из правобережья Днепра к югу произошла и экспансия другой ветви на запад, в бассейн Верхней Тиссы и ее притоков (Ужгород, Ардов, Червенево и Галочи в Закарпатской области (СССР) и Сомотр в Восточной Словакии). Вместе с аварами часть этих племен доходит из района Верхней Тиссы до центра Трансильвании (Морешти, Молдовенешти и Чипэу — Св. Георге).

Западным славянам принадлежат два курганных могильника с трупосожжением (VIII и начала IX вв.), открытых в Трансильвании в Нушфалзу и Сомешенд. Могильник с трупосожжением в Чумбруде связан с моравами, отступившими в Трансильванию в результате войн с венграми, под ударами которых пало в 906 году и моравское государство.

Протоболгарская культура обоснована находками в Бландиане и Себеше. То, что в протоболгарских комплексах встречаются и славянские элементы (особенно в керамике), доказывает, что, проникнув в Трансильванию и вообще к северу от Дуная, протоболгары жили в симбиозе со славянским населением Балканского полуострова, вследствие чего в их культуру стали проникать славянские элементы. Славяно-болгарский двуобрядный могильник известен и в Истрии и в Добрудже. Но большинство населения первой болгарской империи состояло из южных славян и древнерумынского населения. Материальная культура южных славян удостоверяется исключительно могильниками с трупосожжением в Сату-Ноу и Кастелу (Констанцской области). Присутствие южнославянского населения к северу от Дуная подтверждается топонимией — Дымбовица, Милков, Тырнава, Златна, Балград, Целиград и другие. Наибольшее влияние на древнерумынское население оказали южные славяне, на их язык, обычаи, общественную и культурную жизнь. Что касается материальной культуры, проторумынского населения к северу от Дуная, находившегося в IX—X вв. под болгарским господством, то раскопками в Букове можно было установить пользование землянками с открытым очагом и керамикой римско-византийской традиции.

В различных славянских комплексах на территории РНР можно наблюдать кое-какие различия в способе захоронения (бескурганые и курганные могильники), в похоронных обрядах, системе строительства жилищ, в керамике и т.д. Подобные различия можно, с одной стороны, объяснить принадлежностью комплексов к различным племенам, пришедшим из различных районов, а с другой стороны, контактом славян с другими народностями (римское влияние по Дунаю, авары, протоболгары и другие), повлиявшими на их материальную культуру.

Рассмотренные комплексы дают ценные сведения и об общественной организации различных славянских племен. Ранние славяне пришли к Дунаю с родовой организацией в состоянии распада. Позже, в VIII—IX вв., уже появляется полупатриархальное — полуфеодалное общество. Подобное социальное расслоение ярко отражается в могильнике в Нушфалзу. Наконец, в IX—X вв. южные славяне-болгары переходят к северу от Дуная, в состав первой Болгарской империи, бывшей ранее феодальным государством.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Таблица I. Лепная и обработанная на примитивном кругу керамика из комплексов: 1 — Спиноаса; 2—12 — Глича; 13—21 — Морешти; 22—28 — Попина (масштаб 1 : 3).

Рис. 1. — Нушфалзу. Сосуды, обработанные на быстровращающемся ручном кругу, из могильника с трупосожжением VIII в.

LA PRÉSENCE DES SLAVES SUR LE TERRITOIRE ROUMAIN AUX VIe—IXe SIÈCLES, À LA LUMIÈRE DES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES

RÉSUMÉ

Les Slaves de la première période, mentionnés par les sources des VIe—VIIe siècles sous le nom d'Antes et de Sclavènes, sont attestés archéologiquement sur le territoire roumain par la nécropole plane à incinération de Sărata-Monteoru (qui contient des tombes à urnes et à fosses) ainsi que par les deux tombes à incinération de Balta Verde. On pourrait y ajouter le fond de cabane slave ancienne de Şipot-Suceava et quelques découvertes faites sur le territoire de Bucarest (colline de Mihai Vodă, Curtea Veche, Fundeni, Dămăroaia).

Les Antes et les Sclavènes ont pénétré dès le VIe siècle dans les régions extracarpatiques, où ils ont plus particulièrement occupé les régions de plaine et les vallées plus accessibles. C'est de cette époque que datent en Transylvanie les établissements et les nécropoles du type Band-Moreşti. Les tribus slaves n'ont pas pénétré en Transylvanie avant le milieu du VIIe siècle, à savoir après la disparition de la civilisation gépide.

À la fin du VIIe siècle, mais surtout aux VIIIe—IXe siècles, une branche des tribus slaves orientales, appartenant à la civilisation du type Luka-Raikovetzkaia-Hlincea I, se dirigea vers le Sud, en Moldavie, et de là, très probablement par la vallée du Pruth, un tronçon parvint même jusqu'au Nord-Est de la Bulgarie, leur civilisation matérielle étant attestée à Popina près de Silistra.

L'opinion du professeur I. Nestor, qui affirme le développement exclusif local de la civilisation de Hlincea I à partir de complexes du type de celui de Sărata-Monteoru, ne saurait être soutenue à l'heure actuelle en se fondant sur les matériaux archéologiques existants, puisque la civilisation de Hlincea I n'est attestée que par des stations et que la station à laquelle appartenait la nécropole de Sărata-Monteoru n'a pas pu être découverte.

Presque en même temps que l'expansion vers le Sud d'une partie des tribus slaves orientales de la droite du Dniéper, une autre branche se dirigea vers l'Ouest, vers le bassin de la Tisa supérieure et de ses affluents (Ujgorod, Ardov, Cervenevo et Galoci dans la région subcarpatique de l'U.R.S.S., et à Somotor dans l'Est de la Slovaquie). Des régions de la Tisa supérieure, une partie de ces tribus parvint, avec les Avars, jusqu'au centre de la Transylvanie (Moreşti, Moldovenesti et Cipău-Sf. Gheorghe).

C'est aux Slaves occidentaux qu'appartiennent les deux nécropoles tumulaires à tombes d'incinération (du VIIIe siècle et du début du IXe) découvertes en Transylvanie à Nusfalău et Someşeni. L'auteur attribue aux Slaves moraves la nécropole de Ciurbrud. Ces derniers se réfugièrent en Transylvanie à la suite de leurs luttes avec les Hongrois qui anéantirent aussi l'État morave en l'an 906.

La civilisation protobulgare est attestée par les découvertes faites à Blandiana et à Sebeş. Le fait qu'on rencontre également dans ces complexes protobulgares des éléments slaves (surtout en ce qui concerne la céramique) prouve que lorsque les Protobulgares pénétrèrent en Transylvanie et en général, au Nord du Danube, ils vivaient en symbiose avec la population slave de la péninsule Balkanique, et que par conséquent leur civilisation matérielle avait déjà commencé à se slaviser. Une nécropole birituelle slavo-bulgare a été découverte aussi à Histria, en Dobrogea. Mais la majorité de la population, qui appartenait au premier Empire bulgare, était formée de Slaves méridionaux et d'une population romane ou proroumaine. La civilisation matérielle des Slaves méridionaux est attestée par les nécropoles, exclusivement à incinération, de Satu Nou et de Castelu (région de Constantza). La présence de la population slave méridionale au Nord du Danube est attestée par une série de toponymes : Dimbovița, Milcov, Tirnava, Zlatna, Bălgard, Teligrad, etc. Ce sont les Slaves méridionaux qui ont exercé la plus grande influence sur la langue et les coutumes, ainsi que sur la vie sociale et culturelle des Roumains. En ce qui concerne la civilisation matérielle de la population proroumaine du Nord du Danube — région qui aux IXe—Xe siècles se trouvait sous la domination bulgare —, les fouilles de Bucov ont permis d'établir son genre d'habitation grâce aux fonds de cabanes à âtre libre et à la céramique de tradition romano-byzantine qu'on y a trouvés.

Dans les divers complexes slaves découverts en Roumanie, on a pu observer différentes variantes du rite funéraire (nécropoles planes, nécropoles à tumulus coutumes funéraires), le système de construction des habitations, la céramique, etc. Ces différences peuvent s'expliquer d'une part par l'appartenance de ces complexes à des tribus différentes, arrivées en Roumanie de diverses régions, et d'autre part, par le contact des Slaves avec d'autres populations (romanité danubienne, Avars, Protobulgares et autres) qui ont exercé leur influence sur la civilisation matérielle des Slaves.

Les complexes analysés fournissent encore de précieuses données concernant l'organisation sociale des différentes tribus slaves. Les Slaves anciens sont arrivés en Roumanie avec une organisation gentilice en décadence. Plus tard, aux VIIIe—IXe siècles, la société sera mi-patriarcale — mi-féodale. Cette différenciation sociale se reflète très nettement dans la nécropole de Nuşfalău. Enfin, aux IXe—Xe siècles, les Slaves méridionaux — bulgares arrivent au Nord du Danube dans le cadre du premier Empire bulgare qui est un Etat féodal de début.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. — Céramique faite à la main et au tour primitif, provenant des complexes de : 1, Spinoasa ; 2—12, Hîlncea ; 13—21, Moreşti ; 22—28, Popina (échelle :1/3).

Fig. 1. — Nuşfalău. Vases façonnés au tour à main à rotations rapides, trouvés dans la nécropole à incinération du VIIIe siècle.